

16. Martini Fr. Deutsche Literatur im bürgerlichen Realismus 1848-1898 / Fr. Martini. – Stuttgart : Metzler, 1964. – 939 S.
17. Pfeiffer J. Tod und Erzählen. Wege der literarischen Moderne um 1900 / J. Pfeiffer. – Tübingen, 1997.
18. Rainer U. Effi Briest und das Motiv des Chinesen: Rolle und Darstellung in Fontanes Roman / U. Rainer // Zeitschrift für deutsche Philologie. – 1982. – Bd. 101. – H. 4. – S. 545–561.
Rasch W. Zur deutschen Literatur seit der Jahrhundertwende / W. Rasch. – Stuttgart : Metzler, 1967. – 326 S.
19. Scheible H. Literarische Jugendstil in Wien / H. Scheible. – München; Zürich, 1984.
20. Utz P. «Effi Briest», Der Chinese und Imperialismus: Eine «Geschichte» im geschichtlichen Kontext / P. Utz // Zeitschrift für deutsche Philologie. – 1984. – Bd. 102. – S. 212–225.
21. Wandrey C. Theodor Fontane / C. Wandrey. – München : C.H.Beck, 1919. – 412 S.
22. Wunsch V. Vom späten «Realismus» zur «Frühen Moderne»: Versuch eines Modells des literarischen Strukturwandels / V. Wunsch // Modelle des literarischen Strukturwandels / Hrsg. von M. Titzmann. – Tübingen, 1991. – S. 187–204.

Summary. The author of the research proves Theodor Fontane's masterpiece «Effi Briest» to be an example of realistic prose of the 19-20th centuries due to the typical features of the codes of the epoch fin de siècle established in the novel. Especially bright keynotes are the themes of the sea, water, death, flowers, love and death.

Key words: novel, realism, fin de siècle, keynote, death, love, dance, sea, Melusine, Kindfrau, Th. Fontane.

Отримано: 27.07.2012 р.

УДК 821.111.09-16

С. Є. Гайдук

СИМВОЛІЧНІ СЕНСИ ТА ФУНКЦІЇ ОБРАЗУ ТИГРА У ТВОРЧОСТІ ВІЛЬЯМА БЛЕЙКА

Стаття присвячена дослідженню особливостей символіки образу тигра у тканині поетичного твору В. Блейка «Тигр». Наголошується, що світ Блейка наскрізь дуалістичний, основний постулат його філософії – непримиренна боротьба життєвих начал. Образ тигра – символ могутності, краси, грації і дикості, жорстокості, кровожерливості. Він є символом людської уяви, апокаліптичного світла у світі темряви, енергії і справедливого гніву. Вірш «Тигр» – найкращий твір В. Блейка, який містить непорозуміння й опозиції, що керували його особистим життям. Він належить до пограниччя поезії і пластичних мистецтв, де протилежності не усамітнюються, а гармонійно співіснують.

Ключові слова: романтизм, символ, образ, тигр, поезія.

Сьогодні, коли культура епохи технологічної цивілізації зіткнулася з втратою «питомого символічного знання – знання не тільки змісту тих чи тих символів, але і їх онтологічного і культурного значення» (Є. Созіна), проблема вивчення та інтерпретації різнобічних аспектів символіки, зокрема, поетичних символів у художньому творі, викликає постійний інтерес з боку літературознавців. Без адекватного прочитання текстів духовної спадщини неможливий рівноцінний діалог з певною культурною епохою загалом і добою романтизму зокрема.

Художня спадщина поета-романтика Вільяма Блейка в царині поезії й образотворчого мистецтва, його філософські погляди й історія життя стали об'єктом постійного зацікавлення сучасних дослідників та аматорів культури [5; 7; 9; 10; 13]. Один із найоригінальніших митців Англії виявився багато в чому співзвучним нашому часові.

Для духовного світу В. Блейка вирішальне значення мали біблійні категорії Добра і Зла з їх нескінченним двобоєм. Усе людське життя було полем цього двобою, усі людські вчинки оцінювалися у світлі цих непримиренних опозицій – чорне або біле, добре або зле. Контраст, прикметний художній засіб романтизму, наділений у творчості В. Блейка особливою креативною силою і проступає на всіх рівнях його поезії.

Символічна парадигма романтичного бестіарію вже була предметом літературознавчого розгляду [3], однак аналіз образу тигра з однойменного вірша В. Блейка, його символічне наповнення – актуальне питання.

Мета статті – висвітлити особливості символіки образу тигра у тканині поетичного твору В. Блейка «Тигр».

Символіка образу тигра не має чіткої територіальної прив'язаності, вона багатозначна і має за джерела прадавні оповіді та легенди. На Заході цей образ загалом негативний, тоді як у культурах Сходу тигр – тварина шанована, цар звірів.

Тут варто згадати легенду про тигрицю – одну з найзворушливіших поетичних історій бестіарію. Її автори – Ісідор і Амвросій – спиралися у своїй оповіді на відомості, наведені в трактатах Соліна і Плінія. Зауважимо, що середньовічні бестіарії найчастіше акцентують на любові тигрів до свого потомства, бо вполювати тигреня було заповітною мрією кожного мисливця. В одній із розповідей ідеться про тигрицю, що переслідує мисливця, який викрав її маля. Щоб врятуватися, той вдався до хитрощів: кинув на землю дзеркало – і тигриця прийняла своє відображення в ньому за тигреня. Так раз, і вдруге, поки переслідування не припинилося. Цю історію переповідають твори Альберта Великого і Брунетто Латіні [6, 118].

Сучасна польська дослідниця Луція Імпеллюсо у праці «Природа та її символи» стверджує, що поведінку тигриці з легенди можна порівняти з поведінкою людини, що потрапила в пастку до диявола і яку він змушує бачити те, чого насправді немає. На думку інших дослідників, цей звір – символ диявола чи розпусного чоловіка, якого притягують жіночі чари, так само як тигрицю – її відображення в дзеркалі мисливця [11, 218].

Владислав Копалінські, автор словника символів, вважає, що в християнській традиції тигр – атрибут Ісуса Христа [12, 438]. В інтерпретації російського дослідника Володимира Топорова тигр – атрибут Христа, тигриця – атрибут християнства [4, 512].

Тигр – центральний персонаж міфів народів країн Азії. Він часто постає як цар звірів, символ сили і влади, хоробрості чи люті (гніву); це об'єкт уваги багатьох письменників і поетів світу. В індійській і китайській літературах традиційно оспівувалася сила тигра. Символічним постає образ тигра у відомій епічній поемі Шота Руставелі «Витязь у тигровій шкурі».

У західноєвропейській літературі образ тигра неоднозначний. Скажімо, Редьярд Кіплінг у «Книзі джунглів» зобразив тигра підступною і грізною твариною, натомість у всесвітньвідомому творі Алана Мілна про Вінні-Пуха тигр – привабливий і веселий персонаж.

У цій розвідці зосередимо увагу на поетичному творі доби романтизму, де тигр символізує енергію, силу і талант, – на вірші Вільяма Блейка «Тигр» (1794). Уже перші його рядки («Тигре! Тигре! яскраво палаючий...») яскраво унаслідують ту потужну енергію, яку випромінює тигр і яка може бути використана як у конструктивних, так і в деструктивних цілях [8, 905].

Сучасна українська дослідниця Кіра Шахова стверджує: вірш «Тигр» В. Блейка образно відтворює сповнене протилежних начал зародження світу. Вона пише: «В його яскравій у буквальному розумінні слова метафорі примхливо сполучається позитивне і негативне. Тигр – це могутність, краса, грація і дикість, жорстокість, кровожерливість. Це образна матеріалізація таких абстрактних понять, як «людське існування», «людська вдача» тощо» [5, 241]. В. Блейк використовує символіку двоєдності цієї тварини (міцність і кровожерливість) і пов'язує її з підступною силою природних інстинктів.

Вірш належить до циклу «Пісень пізнання». Він був замислений як полемічний до «Пісень невідання», однак у подальшому В. Блейк вирішив ширше скористатися можливостями експресії. Спершу він видрукував обидва цикли окремо, однак згодом вирішив поєднати їх спільною титульною сторінкою: «Пісні невідання і пізнання: показ двох протилежних станів людської душі». Така «протилежність» набирає додаткового сенсу, коли візьмемо до уваги той факт, що багато творів із «Пісень пізнання» поет вигравіював на протилежній стороні мідних плит, які вже містили твори з «Пісень невідання». Таким чином два контрастні «стани» стають предметом, який можна взяти в руку. Побуває також думка, що В. Блейк робив це для того, щоб не витратити зайвих коштів на матеріал. Однак, на нашу думку, у цьому простежується специфічність артистичної візії творця.

На опозиції і контрасти у В. Блейка натрапляємо досить часто. Поет не лише гравіював «Пісні пізнання» на протилежній стороні «Пісень невідання», але й застосовував відмінний крій письма, а також іншу методику друкування кольорів. Досвід В. Блейка стосовно техніки гравіювання попередив та удосконалив його творче бачення світу. Це бачення ґрунтується на контрастах і опозиціях – таких, як Любов і Ненависть, Енергія і Розум, Потяг і Відраза. Поет постійно створює пари і дихотомії; в його образах об'єкти часто укладаються симетрично. В епічних творах наявні, натомість, численні паралелі та антитези.

Вірш «Тигр» – найкращий твір В. Блейка, написаний в гігантській формі, здатній вмістити непорозуміння й опозиції, що керували його особистим життям. Він належить до пограниччя поезії і пластичних мистецтв, де протилежності не усамітнюються, а гармонійно співіснують [9, 165].

Російський дослідник творчості великого англійського поета-романтика Олексій Зверев пише: для В. Блейка «життя – це Рух, який виникає із Протилежностей. Вони необхідні для буття Людини» [1, 24]. Ця велика органічна єдність відкрилася В. Блейкові «серед вогнів пекла», у розмові з Ісаєю та Єзекиїлем, у випробуваннях, які переніс духовний розум поета, коли перед ним з'явився Ангел. В. Блейку відкрився «неосяжний світ захоплення, недоступний нашим почуттям», – почуттям в'язнів Юрайзена, персонажа, що в міфології Блейка втілює підневільну свідомість сучасного йому Альбіону. Це полон духу, полон думки, тоді як «Життя – це Дія», думка лише служить оболонкою для дії. «Дія – Вічне Захоплення». У цьому – суть філософської і поетичної концепції «Пісень невідання і пізнання», визнаних найкращим творінням Блейка як лірика [1, 25–26].

Сучасний англійський дослідник творчості В. Блейка Пітер Акройд у ґрунтовній монографії «Блейк» [9] наголошує, що поет кілька разів переставляв строфи вірша. Один із збережених варіантів вказує, що автор був за крок до вилучення другої і четвертої строф, та все ж зберіг їх у кінцевому варіанті. Прикметно, що В. Блейк виконав також малюнок тигра і розфарбував його. Звір на цьому малюнку має досить грайливий вигляд і нагадує своєю незвичайною усмішкою плюшеву забавку. Цю усмішку можна трактувати двояко: як іронічний коментар до висловленої тогочасними критиками позиції щодо вірша і як доказ того, що В. Блейк не вмів правдиво зображати інші форми, окрім людських.

Попри те, що тигр – екзотична для Європи тварина, поет і гравер В. Блейк міг спостерігати за ним безпосередньо в Лондоні: у приватних зоопарках, зокрема в Лондонській Вежі, жило кілька представників цього роду. Малий В. Блейк міг бачити тигра на картині Стабса у школі Парса, яку він відвідував, а також на численних модних тканинах, виконаних у східному стилі. Неабияке значення мала постійна присутність Біблії в дитячому житті поета. Уважаємо, що саме з неї В. Блейк почерпнув знання про Божий гнів і людську боязнь, уявлення про диких звірів і пустелі. Джерелом звіриних мотивів могли послугувати також природничі знання тієї епохи. Тигра описувано в них здебільшого як бестію, «що незмінно прагне крові... Її сповнює невгамовна лютість, сліпе й несвідоме прагнення вбивати... При вигляді всякої живої істоти з її горла виривається страхітливий рик» [цит. за 9, 171]. Додатковим джерелом відомостей про цю тварину могли бути численні гравюри Томаса Бевіка, Томаса Боремана чи малюнки з Енциклопедії Британіка. У «Фізіогномії» Лаватера наявне зображення голови тигра крапчастого, а в «Стародавніх Афінах» Стюарта і Реветта – малюнок Бахуса з тигром. За твердженням Акройда, тигр у Бахуса має досить комічний вигляд і, можливо, саме це зображення закарбувалося в пам'яті В. Блейка. Джерелом могли слугувати також студії кінця XVIII століття, присвячені давнім обрядам, які культ фалоса тигра пов'язували з вогнем, а також із мотивом деструкції, що передують акту творення. Окрім цього, В. Блейк працював над «Походом проти Негрів з Суринаму» Стедмана, де міг прочитати про тигра чи червоного тигра.. Тигром охрестив Гельвецій сузір'я дев'ятнадцяти зірок. Отже, обсяг доступних Блейкові джерел про тигра досить обширний, і це, безперечно, певним чином позначилося на вірші поета. У ньому наявні зірки, і шаленість, і пустеля, і деструкція – і все це зображено в еліптичному стилі, перенасиченому гіперболою. А темні ночі – це вугілля, яке використовували для нагріву заліза, щоб накласти на нього шар міді – так виготовляли плити, на одній із яких В. Блейк вигравіював свого тигра. Золоті ковадла на цій гравюрі нагадують оранжеві пасма на хутрі хижака – втілення креації (творення) і деструкції (руйнування). Їхні потужні сили у вірші передано за допомогою численних повторів: «night / bright» («темрява / світло») та алітерацій: «eye», «thine», «aspire», «fire», а також ключовому «tiger». Наприкінці усі протилежності і контрасти твору переходять у парадокс, витворений нерозривною єдністю світла і темряви («bright» і «night»).

Дослідник П. Акройд вказує й на інші конотації, що мають за джерело історичний контекст. У час, коли створювався вірш В. Блейка, французьких революціонерів називали кровожадними бестіями. Після різни в Парижі 1792 року один англійський державний діяч стерджував: «Так само можна було б в африканських джунглях закликати до створення республіки тигрів» [цит. за 9, 172]. У газетах писали про «трибунали тигрів». Звідси доходимо висновку, що навколо Блейкового концепту «дикої бестії», такого сугестивного унаслідок своєї образності і такого тривожного з огляду на нерозривність загрозливого і сакрального, нагромаджується чимало вагомих уявлень і понять.

Світ цього вірша – типово символічний світ В. Блейка. Тигр не стоїть на чатах в лісах: вони належать ночі, силам темряви – омріяному світу Альбіону. Тигр «палає», що передано трьома візуальними образами: очима тигра, які проникають крізь темряву, подібні до очей будь-якого kota; тигром, який проступає у відблиску світла в «оці» розуму – типовому для символічного релігійного мистецтва образі; смугами тигра, які уявляються як раптове полум'я чи яскраве світло, що символічні для Блейківського живописання дії, енергії, очищувального насильства (жорстокості).

Образ тигра – символ людської уяви. В. Блейк запитує: «Що за безсмертна рука і око» здатна до створення такої форми? Око в розумінні Блейка – творча сила. Перша відповідь на запитання вірша така: людина сама створює те, що бачить, – власним розумом і уявою. Однак людина, що створила тигра, незвичайна. То хто ж створив її? Чи постала вона з «далеких безоднь»: «дна суспільства», пекла, з чогось темного й незрозумілого? Чи прибула з небес, від Бога? Чи вогонь очей тигра – символ вищої правди чи образ, що побутує поза колективним несвідомим? Чи усе це – лише символи Поезії чи Творчої Уяви?

Роздумуючи над творцем цієї сильної і водночас страшної істоти, поет вдається до міфічних образів. Той, хто «схопив» вогонь – звичайно, Прометей, що подарував людині світло знання, символ якого – тигр. З третьої і четвертої строф здогадуємося, що творець і натхненник цього благородного вчинку – очевидно, коваль. «Творець», про якого поет згадує у цій строфі, поза сумнівом, – Бог. І ми починаємо розуміти, що створення тигра, подібно до спроб Лоса формалізувати матеріальний світ, – це рух у напрямі до апокаліпсису, що коваль «Тигра» ек-

вівалентний Лосу пророчих книг і що Бог і людина справді єдині, так само, як тигр і ягня є чимось єдиним у світлі вічності [10, 238].

Англійський дослідник Газард Адамс вважає, що тигр – дзеркало чи відображення людини в її занепалях державі. Він живе в лісі темноти, в нетрях природи. Його ототожнення і зіставлення з Лосом – це символічний стрибок з темряви лісу у світло дня. Так пророчо Блейк каже про людину і про Восьме Око Бога – символ апокаліпсису, символ примарності сил людини [10, 239].

Вірш В. Блейка є низкою запитань. Якщо вважати, що «Тигр» – це відповідь жажливому Юрайзені (центральному персонажеві блейківської міфології – втіленню бездушного розуму, що спотворює світ), то вони не справджують його сподівань, адже Юрайзен уважав, що апокаліпсис має бути таємничим і лякати. Фактично відповіді на його запитання заплутані у формулюванні. Для мрійника ж вірш є відповіддю на низку злободенних запитань, втіленням апокаліптичного кредо Блейка. У вірші поет сягає вершини уявного безумства і самовпевненості. Він, подібно до Лоса, не зникає, не відступає від свого завдання зображення страхітливої ілюзії. В одному з листів В. Блейк написав: «На відміну від Чемпіона, я подорожував крізь Небезпеки і Темряву. Я завоював і повинен Продовжувати Завойовувати. Ніщо не може витримати люті мого Курсу серед Зірок Бога і в Безоднях Звинування» [10, 239].

Образ тигра – символ апокаліптичного світла у світі темряви. Хоча він – світло жажливе, та все ж світло, так потрібне в боротьбі з силами темряви. Образ тигра – символ енергії і справедливого гніву.

Французький філософ і поет Жан Валь у чудових замітках про В. Блейка пише: «Тигр – божественна іскра, неприборкана індивідуальність, що оточена хащами, сплетеними з добра і зла. Але чи маємо ми, зважаючи на цю красу жажливого, приймати Зло таким, яким воно є, не змінюючи його? А якщо зміна можлива, то де її шукати і як здійснити? На це запитання дають відповідь рядки останньої строфи. Згадана в них яскравість («яскраво палаючий») – відблиск потоку світла, відблиск божественної доброти. В жажливих речах є не лише краса, але й певне благо». Далі натякає, що можна сперечатися щодо правильності коментарів, адже «осмислений аналіз – не-блейківське мистецтво, навіть прокляте Блейком», це ж В. Блейк сказав: «Тигри гніву мудріші за коней повчання» («Шлюб Неба і Пекла») [2, 15]. В одній із статей Жан Валь доходить висновку: «Ці еманції гасять вогонь і, одночасно, обіймають один одного, не запитуючи, як кого звати» [цит. за 9, 365].

Принципово важливим у контексті всієї творчості Блейка є протиставлення верху і низу, небесного і підземного. Саме воно прочитується в другій строфі.

Текст мовою оригіналу:

In what distant deeps or skies
Burnt the fire of thine eyes?
On what wings dare he aspire?
What the hand dare seize the fire? [14, 185].

Текст мовою мети:

В яких далеких безоднях чи небесах
Горить вогонь твоїх очей?
На яких крилах намагається він піднятися?
Яку руку намагається схопити вогонь?

На думку дослідника Антона Шмалько, образ тигра багатомірний. Ми ж не знаємо напевне, що мав на увазі В. Блейк – вогненні очі чи якийсь першовогонь.

Як бачимо, світ Блейка наскрізь дуалістичний, основний постулат його філософії – непримирна боротьба життєвих начал. За Блейком, той хто хоче примирити протилежності, бажає смерті всьому сущому. Чим жорстокіша боротьба між ними, тим глибше життя.

«Протилежність – справжня дружба» – пише В. Блейк у поемі «Шлюб неба і пекла» (1790). Пророчий темперамент Блейка не обмежується абстрактними висновками – він створює власний Пантеон, втілюючи Добро (слабкість, покірність, світовий порядок, закон) і Зло (енергію, бунтарство, пристрасть, порив, натхнення) в образі Юрайзена, супроводжуваного, з одного боку, безликими і покірними небесними хорами, ангелами, а з другого, – цілим сонмом «нехороших» богів і титанів – Орком, Уртоною, Лосом та ін.

Дослідник А. Шмалько стверджує, що є всі підстави відносити четверту строфу як до творця і охоронця світового порядку, Батька Древніх – Юрайзена, якого сам Блейк називав The Great Work Master (Великий Творець) і чіми атрибутами вважав ковадло і сурму, так і до когось із гігантів-бунтівників, наприклад, до жінки-коваля Уртони, яка втілює інтуїцію, інстинкт, чи до її коханого, жителя глибоких безодень (пригадаймо опозицію п'ятого рядка), прикованого Орка, який об'єднав у собі риси скинутих в Тартар гігантів, переслідуваного вогнедарителя Прометея і скинутого з Олімпу Гефеста [7].

Ланцюг – стійкий атрибут гігантів. Саме ланцюг кидає певне світло на картину створення блейківського тигра. Можна вважати, що ланцюг міг би бути атрибутом поневолювача, який готовий скувати щойно створене творіння. Однак варто не забувати і про загальну будову всієї строфи, і про епітети («страшна» «смертоносна»), і про те, що образ коваля не лише в англійській культурі – у всій європейській асоціюється з жаром пекла, і, нарешті, про головне – бунтарське

дієслово, яке виразно характеризує творця тигра («Dare its deadly terrors clasp!» – «Намагається його смертоносні жахи затиснути!»). Добро пасивне, воно підкоряється здоровому глуздові (Розумові). Зло активне, беручи початок від Енергії. У Блейка коваль намагається затиснути кліщами смертельні жахи тигрового мозку, але не напоює його своєю злобою.

П'ята строфа досить складна для інтерпретації. Очевидно, перед нами сцена поразки неба (зірок, закону, Юрайзена) в боротьбі з невідомим творцем і його створінням. Річ у тім, що для Блейка, зірки – субстанція глибоко ворожа, втілення юрайзенівського, ньютонівського (розрахованого) світопорядку, в якому не має місця пориву і поетичному генію. Відкинуті шпичаки зірок (метонімічно – неба) – це блискавки останньої гнівної бурі, а їх сльози – потоки грозового дощу. Однак, зважаючи на те, що у Блейка всяка перемога Зла обертається ранком, сонцем, ці «сльози» можна розглядати як росу – останній відбиток холодної ночі під світлом дня.

Отже, хоча Блейк і не дає прямої відповіді на основне запитання (Did he who made the Lamb make thee?), проте контекст вірша допомагає її встановити. Це Бог, творець Добра і Зла, Слабості і Сили, які вкупі витворюють усе багатство й розмаїття життя. Вірш «Тигр» В. Блейка відбиває в собі діалектичну єдність світу. Тут переплітається позитивне і негативне. Образ тигра – символ могутності, краси, грації і дикості, жорстокості, кровожерливості. Він є символом людської уяви, апокаліптичного світла у світі темряви, енергії і справедливого гніву.

Паралеллю «Тигру» у «Піснях невідання» виступає вірш «Агнець», який являє собою гімн покірності та смиренності. Полярність образів Блейк підкреслює рядком «Did he who made the Lamb make thee?» («Чи той хто створив ягня створив і тебе?»). Саме порівняльний аналіз обох віршів становить перспективу подальшого дослідження.

Список використаних джерел

1. Блейк У. Стихи / Уильям Блейк; [пер. с англ., сост., вступ. ст. и коммент. А. Зверева]. – М. : Художественная литература, 1978. – 326 с.
2. Блейк У. Песни Невинности и Опыта / Уильям Блейк; [пер. с англ. С. Степанова]. – СПб. : Азбука-классика, 2006. – 272 с.
3. Гайдук С.Є. Бестиарій епохи романтизму: сутність символічної парадигми : монографія / Світлана Євгенівна Гайдук. – Дрогобич : Посвіт, 2010. – 160 с.
4. Мифы народов мира. Энциклопедия в 2 т. / [гл. ред. С. А. Токарев]. – М. : Советская энциклопедия, 1987.
5. Т. 2 : К–Я. – 1987. – 720 с.
6. Наливайко Д. С. Зарубіжна література ХІХ сторіччя. Доба романтизму : підручник / Дмитро Сергійович Наливайко, Кіра Олександрівна Шахова. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2001. – 416 с.
7. Средневековый бестиарий / [авт. текста К. Муратова]. – М. : Искусство, 1984. – 242 с.
8. Шмалько А. Непереведенный Блейк [електронний ресурс] / Антон Шмалько. – Режим доступу : spintongues.msk.ru/shmalko.htm
9. Энциклопедия символов / [сост. В. Рошаль]. – М. : АСТ; СПб. : Сова, 2005. – 1007 с.
10. Ackroyd P. Blake / Peter Ackroyd; [przekład Ewa Kraskowska]. – Poznań : Zysk i S-ka Wydawnictwo, 2001. – 472 s.
11. Adams H. Blake and Yeats : The Contrary Vision / Hazard Adams. – Ithaca, New York : Cornell University Press, 1968. – 328 p.
12. Impelluso L. Natura i jej symbole / Lucia Impelluso. – Warszawa : Arkady, 2006. – 383 s.
13. Kopaliński W. Słownik symboli / Władysław Kopaliński. – Warszawa : Oficyna Wydawnicza Rytm, 2006. – 521 s.
14. Werness H. B. The continuum encyclopedia of animal symbolism in world art / Hope B. Werness; [line drawing by Joanne H. Benedict and Hope B. Werness; additional drawings by Tiffany Ramsay-Lozano and Scott Thomas]. – New York, 2006. – 476 p.
15. William Blake's Writings; [edited by G. E. Bentley, Jr.]. Volume I. – Oxford : The Clarendon Press, 1978. – 746 p.

Summary. *It is stressed that the world of W. Blake is dualistic, the basic postulate of his philosophy is irreconcilable struggle of life principles. The image of tiger is a symbol of power, beauty, grace and savagery, cruelty. It is a symbol of the human imagination, apocalyptic light in a world of darkness, energy and fair anger. The poem «Tiger» is the best poetic work of W. Blake, which contains misunderstanding and oppositions that direct his private life. It belongs to poetry and arts where oppositions don't exist alone but harmoniously coexist.*

Key words: *romanticism, symbol, image, tiger, poetry.*

Отримано: 14.07.2012 р.